

Školné od ďábla?

Daniel Münich

Platba za vzdělání je šance. Pro stát, studenty i školy

Obavy ze zavedení školného na vysokých školách u některých lidí stále přetrvávají. Obdobně tomu bylo i v dalších zemích, kde se však tzv. odložené školné nakonec osvědčilo. Vydáme se také cestou studentských grantů, zvýhodněných půjček a spoření na vzdělávání?

Nečekaný výsledek voleb sňal dlouhodobé politické tabu z tématu školného. Ještě nedávno byla velkou politickou odvahou pouhá myšlenka o něm diskutovat, dnes snad konečně ztrácí náboj mediální senzace a o jeho přínosech a zavedení se začne bez emocí diskutovat. Jsem dlouhodobě přesvědčen, že důvody pro školné váží mnohem více než důvody proti. Pod pojmem školné myslím tzv. odložené školné, se splácením podmíněným dostatečně vysokými příjmy. Základní model, který nyní oprašují ODS a Věci veřejné, byl pro Česko navržen podle zahraničních vzorů již před lety. V něm školné neplatí chudí studenti, ale až bohatí absolventi. Aby se školy dostaly k penězům hned, studenty půjčkou s přijatelně nízkým úrokem založí stát nebo obchodní banky s jistými garancemi od státu.

Australský vzor

Podobný systém provozují úspěšně již 20 let v Austrálii. Tam byla situace v roce 1989 před zavedením odloženého školného velice podobná té naší současné. Zájem o studium rapidně rostl, počty studentů také, a tedy i nároky na omezený státní rozpočet. Obavy ze zavedení školného byly tehdy v australské společnosti stejně velké jako u nás. Po 20 letech je tam však odložené školné samozřejmostí. Žádný citelný negativní dopad na přístup chudších ke vzdělání se neprokázal. Naopak příliv peněz do škol otevřel univerzitní brány lidem, kteří by jinak šanci studovat nedostali. Obdobný systém posléze zavedla Velká Británie a Holandsko. Tolik zahraniční inspirace.

Jídlo, pití a bydlení jsou určitě mnohem nezbytnější a nákladnější životní potřebou všech Čechů včetně nemluvňat, než je vysokoškolské vzdělání jen některých. Ani to však nepředstavuje dostatečný důvod, aby stát tyto potřeby poskytoval zadarmo. Kromě naivních komunistických idealistů se nad tím u nás alespoň nikdo nepohoršuje. Je obtížné pochopit, proč se někdo stále děsí představy, že by si lidé přispívali na tak soukromě výnosnou investici, jakou je vzdělání.

A budou peníze stačit?

Často se vrací argument, že přijatelně vysoké školné vysoké školy finančně nevytrhne. Opak je pravda. Pokud by se platilo dnes diskutovaných dvacet tisíc školného ročně, dodatečný roční příjem škol by mohl činit až šest miliard korun. Šlo by přinejmenším o čtvrtinu navíc k tomu, co stát dává na vysokoškolské vzdělávání dnes. S tím už by školy dokázaly něco dělat. Uvažme

také, že takto vysoké roční školné představuje pouhé dvě třetiny měsíční mzdy průměrného vysokoškolsky vzdělaného zaměstnance. Tři roky bakalářského studia by tedy šlo splatit z pouhých tří průměrných měsíčních platů.

Averzi ke školnému často podporuje naivní víra, že stát dodatečné prostředky pro vysoké školství navýší nějakým kouzlem. Každým rokem je však zjevnější, že tomu bude bránit reálný stav státní kasy. Ta totiž bude kvůli stárnutí populace desítky let pod tvrdým tlakem rostoucích výdajů na zdravotnictví a penze. Je málo pravděpodobné, že by stárnoucí voliči dali ve volbách zelenou výraznému zvyšování daní, ze kterých by stát mohl rozpočet vysokých škol výrazně navyšovat.

V diskusi o přínosech školného se také zapomíná, že školné může sloužit jako tichý, ale nenahraditelný služebník – jako informační signál o poptávce a nabídce a jako prostředek blahodárné konkurence. Většina lidí si to bohužel málo uvědomuje. Do školného, pokud jeho výši může stanovovat škola, se jako do ceny promítá ochota lidí za danou vzdělávací službu platit. Kvalitní škola, o kterou bude zájem, si bude moci dovolit účtovat vyšší školné. Taková škola získá další peníze na svou expanzi a další zkvalitňování toho, co dobře umí. Dnes jsou naopak šance na rozvoj dobrých a špatných škol podobné, protože stát jim platí na žáka víceméně stejně. Motivace k úspěchu se potom bude nutně promítat i do způsobu, jak dobře je škola vnitřně řízena. Dobrá škola totiž dokáže lépe zaplatit své lidi a kvalitní lidi přitáhnout. Výše školného poskytne všeobecně přehlednou informaci o kvalitě vnímané těmi, kdo na škole chtějí studovat a jsou ochotni platit, a také o převisu poptávky nad nabídkou. Školné samo o sobě samozřejmě rostoucí kvalitu poskytovaného vzdělání nezajistí, ale bez něj to bude i nadále velmi obtížné. Těžko bez něj školy získají další peníze a my všichni více zdravé konkurence.

Zavedení školného samozřejmě nesmí narušit výsadní roli veřejné finanční podpory vzdělávání. Na rozdíl od nabídky potravin a bydlení jsou důvodem pro zachování veřejné podpory pozitivní dopady vzdělání jednotlivce na kvalitu života ostatních. Z toho však neplyne, že by mělo být vzdělání zcela zadarmo.

Pokud stát zprostředkuje lidem půjčky na školné – proto odložené školné – za přijatelný úrok bez obav o budoucí schopnost splácet – proto splátky podmíněné příjmy, bude odstraněn poslední věcný důvod proč u nás školné nezavádět.